

Särskild utredning

Åsby torp

Aspö-Åsby 2:24, Aspö socken, Strängnäs kommun,
Södermanlands län.

Ingeborg Svensson

Särskild utredning

Åsby torp

Aspö-Åsby 2:24, Aspö socken, Strängnäs kommun,
Södermanlands län.

Ingeborg Svensson

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2005

© 2005 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@kuf.dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg.

Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.

Kart- och ritmaterial: Ingeborg Svensson

Omslagsbild: Södermanlands län. Utredningsområdets geografiska läge markerat med röd punkt.

Där inget annat anges har den Digitala fastighetskartan, respektive Gröna kartan (GSD) för Södermanlands län använts som underlag.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande 97.0350

Strandlinjekarta beräknad med en numerisk modell utvecklad vid SGU.

Sveriges Geologiska Undersökning (SGU). Medgivande: Dnr 30-1495/2003.

Nyköping 2005

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 5

Syfte och metod 5

Syfte
Metod

Landskap 5

Natur
Kultur

Beskrivning av den särskilda utredning 6

Objektsbeskrivningar
Sammanfattning

Sammanfattning 9

Referenser 10

Administrativa uppgifter 10

Bilagor 11

1. Utdrag ur Digitala fastighetskartan med utredningsområdet och registrerade lämningar. Skala 1: 10 000.
2. Utdrag ur detaljplan med utredningsområdet, objekt och sökschakt. Skala 1:2000.
3. Schakttabell

Figur 1. Översiktskarta över Södermanlands län med kommuner, större orter, vägar och angränsande län. Utredningsområdets geografiska belägenhet är markerat med röd kontur. Skala 1:800 000.

Utgångspunkt

Sektor arkeologi vid Sörmlands museum har under perioden 041019-041021 utfört en särskild utredning. Utredningen utfördes med anledning av att Byggnads AB Karl Sundström avser att detaljplanelägga ett område för bostadsbebyggelse vid Åsby gård inom fastigheten Aspö-Åsby 2:24, Aspö socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Utredningsområdet är beläget söder om vägen mitt emot Åsby gård på Tosterön. Områdets storlek uppgick till cirka 37 500 m² (se figur 3 & bilaga 1).

Ansvarig för kostnaden var Byggnads AB Karl Sundström. Beslut i ärendet är fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kap 11§ Lagen (1988:950) om kulturminnen mm (1st dnr: 431-7169-2004).

Ansvarig för den särskilda utredningen var Ingeborg Svensson som också har sammanställt föreliggande rapport. I fältarbetet deltog även Lars Norberg.

Syfte och metod

Syfte

Syftet med den särskilda utredningen var att, i enlighet med 2 kap 11§ i Lagen (1988:950) om kulturminnen mm., fastställa om det förekommer fornlämning inom det av länsstyrelsen angivna utredningsområdet. Den särskilda utredningen skall även ge en fördjupad bild av fornlämningsbeståndet samt utgöra ett beslutsunderlag för länsstyrelsens vidare handläggning av ärendet.

Metod

Den särskilda utredningen var uppdelad i två etapper. I utredningens *etapp 1* utfördes en genomgång av Fornminnesregistret (FMR) med tillhörande ekonomisk karta och den topografiska kartan. Ytterligare kartmaterial har utgjorts av Digitala fastighetskartan (GSD), Jordartskartan (SGU) och Häradskartan (1897-1901). Uppgifter om lösfynd har studerats i Översiktsdatabasen, SHM. Genomgången av arkiv- och kartmaterialet gjordes för att få en uppfattning om förutsättningarna för förhistorisk och historisk bebyggelse samt för att påvisa indikationer på fornlämningar inom området. Därefter utfördes en inventering av det aktuella utredningsområdet samt en besiktning av tidigare registrerade forn- och kulturlämningar. Under inventeringen konstaterades lämpliga lägen för eventuella förhistoriska boplots- och/eller aktivitetsytor.

I utredningens *etapp 2* utfördes sökschaktning inom de bedömda eventuella boplots- och/eller aktivitetsytor (se *etapp 1*). Sammanlagt grävdes tio sökschakt med hjälp av grävmaskin. Schaktens längd varierade mellan cirka 10 och 50 meter och var cirka 1,5 meter breda.

Sökschakten grävdes ned till av kultur opåverkad mark. Syftet med sökschaktningen var att spåra ovan mark ej synliga fornlämningar i form av fynd och/eller anläggningar. Sökschakten rensades för hand och beskrevs i text.

Samtliga sökschakt mättes in digitalt med hjälp av totalstation. Under utredningen utfördes fotodokumentation med hjälp av digitalkamera

Landskap

Natur

Området är beläget i ett småskaligt kuperat jordbrukslandskap i anslutning till Åsby gård. Utredningsområdet ligger i hagmark vilken gränsar mot skogsklädda höjdparter och höjden över havet varierar mellan 15 och 25 meter. Centralt i området finns ett skogsbevuxet impediment med partier av berg i dagen.

I dag används hagmarken som betesmark för hästarna på Åsby gård. Delar av utredningsområdet har tidigare ingått i en trädgårdsodling (Ek. karta 1957). Idag finns ett tiotal äppelträd kvar i områdets nordvästra del.

I ett större perspektiv ingår utredningsområdet i en dalgång som sträcker sig i nordöstlig riktning med början vid Sundby på södra delen av Tosterön. Jordmånen utgörs av glacial och postglacial lera (SGU).

Kultur

Sydöstra delen av Tosterön är öns mest fornlämningstäta del. Fornlämningsmiljöerna utgörs till stor del av gravar och gravfält från företrädesvis järnåldern (FMR). Aspö socken har endast inventerats på fornlämningar en gång (1957). Under år 2005 kommer en revideringsinventering att genomföras av fornlämningarna i Aspö socken (muntligt meddelande, B-M Franzén RAÄ, 050307).

Inom det aktuella utredningsområdet har tidigare inga arkeologiska undersökningar genomförts. Under år 1997 genomfördes dock en särskild utredning nordöst om det aktuella utredningsområdet. Den särskilda utredningen utfördes av Sörmlands museum och resulterade i att ett antal sedan tidigare ej registrerade fornlämningar påträffades, samt att vissa fornlämningar visade sig ha en vidare utbredning än vad som tidigare varit känt (Hermelin, 2001:16).

Inom utredningsområdet finns sedan tidigare inga fasta fornlämningar registrerade (FMR). Vid en genomgång av SHM:s Översiktsdatabas gällande lösfynd kunde ett registrerat lösfynd knytas till Åsby. Det utgörs av ett blästermunstycke i täljsten med linjedekor. Någon närmare upplysningar om var fyndet har påträffats gick inte att utläsa (Översiktsdatabasen, SHM Inv nr. 26319). De lämningar som ligger i anslutning till det aktuella

området utgörs av ett par stensättningsliknande lämningar i anslutning till Åsby gård (RAÄ157 & 158). Ytterligare stensättningsliknande lämningar finns dels på ett impediment i åkermark (RAÄ162) väster om utredningsområdet, dels i skogsmarken nordöst om planområdet (RAÄ159). Lämningarna är inte bedömda som fasta fornlämningar. Därutöver karakteriseras den omgivande miljön av kulturhistoriska lämningar i form av husgrunder (RAÄ184 & 185) och lämningar som kan knytas till bergsbrukshandling i form av ett gruvområde (RAÄ187) och skärpningar (RAÄ188). Lämningarna är från historisk tid och är belägna cirka 500 meter nordöst och öster om det aktuella utredningsområdet (se bilaga 1). Inga av anläggningarna är bedömda som fasta fornlämningar (FMR).

Beskrivning av den särskilda utredningen

Objektsbeskrivningar

Objekt 1. Stensättning? (x6586049y1571967,2). Objektet ligger på höjden av det skogsklädda impedimentet/bergspartiet centralt i utredningsområdet och är beläget cirka 24 meter över havet. Lämningen ligger inom ett område som enligt detaljplaneförslaget ska nyttjas som naturområde och således inte ska bebyggas.

Stensättningen är rund till formen och cirka 7 x 7 meter stor. Stenmaterialet är rundat med en storlek av 0,20-0,50 meter. Centralt i anläggningen finns ett större block. Höjden på stensättningen varierar mellan 0,10 och 0,20 meter. Anläggningen är väl avgränsad åt

norr medan den åt söder har en otydlig begränsning. Objektet ligger i en svårbedömd terräng bestående av blockigt och stenrikt naturligt material. Detta gör att stensättningen inte med säkerhet kan bedömas som fast fornlämning. Vid en exploatering bör en arkeologisk förundersökning genomföras för att bestämma objektets karaktär och status.

Objekt 2. Källa. Objektet ligger på det skogsklädda impedimentet/bergspartiet centralt i utredningsområdet och utgörs av en naturlig källa. Enligt detaljplaneförslaget ska område nyttjas som naturområde och således inte bebyggas. Källan ligger i en naturlig mindre bergsklyfta i anslutning till berg i dagen. Ej fornlämning.

Objekt 3. Husgrund. Objektet ligger i anslutning till den mindre brukningsväg/skogsväg som går igenom utredningsområdet. Vägen sträcker sig från landsvägen i norväst-sydöstlig riktning för att sedan fortsätta rakt söderut. Lämningen utgörs av en rektangulär kraftigt gräsbevuxen husgrund. Husgrunden är cirka 2 x 9 meter i storlek och utgörs av kallmurade syllstenar i storlek 0,4-0,5 meter. I dess nordvästra hörn finns det eventuellt rester av ett spisröse.

Huset finns markerat som backstuga på häradskartan (1897-1901). Byggnaden finns däremot inte längre markerad på den äldre ekonomiska kartan (1957). Objektet ligger enligt detaljplaneförslaget inom ett område som inte ska bebyggas. Ej fornlämning.

Objekt 4. Bebyggelselämning. Objektet ligger strax öster om det inom utredningsområdet centralt belägna impedimentet/bergspartiet, strax väster om den mindre brukningsvägen/skogsvägen. Lämningen utgörs

Figur 2. Figuren visar den möjliga stensättningen (objekt 1). På bilden syns det centralt belägna stenblocket i anläggningen. Bilden är tagen från NV. Foto: Lars Norberg, Sörmlands museum.

Figur 3. Utdrag ur Gröna kartans blad (GSD) Strängnäs 10H NV med utredningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

av resterna efter ett rivet förmodligen timrat hus med kvarstående delar av en skorstensstock i tegel. Platsen nyttjas i dag som ett sop- och skrot upplag (se figur 4). Byggnaden är utmärkt som ekonomibyggnad på den äldre ekonomiska kartan (1957), men finns inte med på den ekonomiska karta från 1981. Objektet ligger enligt detaljplaneförslaget inom ett område som inte ska bebyggas. Ej fornlämning.

Objekt 5. Bebyggelselämning. Objektet ligger strax väster om det inom utredningsområdet centralt belägna skogsklädda bergspartiet och är beläget på gränsen mellan hagmarken och impedimentet/bergspartiet. Lämningen utgörs av ett till hälften stående träskjul på cementgrund. Byggnaden är utmärkt som ekonomibyggnad på den äldre ekonomiska kartan (1957), men finns inte med på den ekonomiska kartan från 1981. Ej fornlämning.

Objekt 6. Bebyggelselämning. Objektet ligger cirka 20 meter nordöst om objekt 5 och utgörs av en närmast kvadratisk cementgrund. Grundens storlek är cirka 12 X 12 meter i storlek och är cirka 1 meter hög. Byggnaden finns markerad som bostadshus på den äldre ekonomiska kartan (1957) och på den ekonomiska kartan (1981) men inte på den Digitala fastighetskartan (GSD). Ej fornlämning.

Objekt 7. Bebyggelselämning. Objektet ligger inom den sydöstra delen av det centralt belägna impedimentet/bergspartiet. Lämningen utgörs av ett delvis bevarat källarvalv av tegel och cement och är cirka cirka 6 x 6 meter i storlek. Byggnaden finns inte utmarkerad på häradskartan, den äldre ekonomiska kartan (1957) eller den ekonomiska kartan från 1981. Ej fornlämning.

Objekt 8. Bebyggelselämning. Objektet ligger vid den mindre brukningsvägens/skogsvägens slut, i den sydöstra delen av utredningsområdet. Lämningen utgörs av ett delvis stående och delvis rivet timrat hus med träpanel. Husets storlek uppgår till cirka 7 x 5 meter. Byggnaden finns markerad på häradskartan (1897-1901) som soldattorp. Huset är också upptaget som bostadshus på den äldre ekonomiska kartan (1957) och på dagens ekonomiska karta (1981) samt den Digitala Fastighetskartan (GSD). Ej fornlämning.

Objekt 9. Boplatsläge. Objektet ligger i hagmark strax söder om det centralt belägna impedimentet/bergspartiet och väster om objekt 8. Området är cirka 50 x 60 meter stort (öst-väst) och är beläget 18-20 meter över havet. Objektet är idag beläget i hagmark som gränsar mot skogsklädda höjdparter åt norr, söder och öster. Området utgörs av en något skålad flack naturlig terrass med utsikt över dalgången i väster.

Inom området grävdes tre sökschakt (S1, S2, S3) med hjälp av grävmaskin (se bilaga 2 & 3). Jordmånen utgjordes av lerig silt. Inga förhistoriska lämningar i form av fynd och/eller anläggningar påträffades i något av sökschakten. Ej fornlämning.

Objekt 10. Boplatsläge. Objektet ligger i hagmark strax väster om det centralt belägna impedimentet/bergspartiet. Området är cirka 35 x 125 meter stort (nordöst-sydväst) och är beläget 16-18 meter över havet. Området utgörs av en flack västsluttning med utsikt över dalgången i väster.

Inom området grävdes två sökschakt (S4 & S10) med hjälp av grävmaskin (se bilaga 2 & 3). Jordmånen

Figur 4. Bilden visar objekt 4. Centralt i bilden syns den delvis kvarstående skorstensstocken i tegel. Foto: Lars Norberg, Sörmlands museum.

Resultattabell

Objekt/RAÄ nr	Kategori	Källa	Ruta/Schakt	Status	Åtgärdsförslag
1	Möjlig stensättning	Inventering	-	Bevakas	Förundersökning/Undvikas
2	Källa	Inventering	-	Ej fornlämning	Ingen åtgärd
3	Husgrund	Inventering Häradskartan	-	Ej fornlämning	Ingen åtgärd
4	Husgrund	Inventering Äldre Ek. karta	-	Ej fornlämning	Ingen åtgärd
5	Befintlig förfallen byggnad	Inventering Äldre Ek. karta	-	Ej fornlämning	Ingen åtgärd
6	Husgrund	Inventering Äldre Ek. karta Ek. karta	-	Ej fornlämning	Ingen åtgärd
7	Källargrund	Inventering	-	Ej fornlämning	Ingen åtgärd
8	Delvis rivet Soldattorp	Inventering Häradskartan Äldre Ek. karta Ek. karta	-	Ej fornlämning	Ingen åtgärd
9	Boplatsläge	Inventering Sökschakt	S1-S3	Ej fornlämning	Ingen åtgärd
10	Boplatsläge	Inventering Sökschakt	S4, S10	Ej fornlämning	Ingen åtgärd
11	Boplatsläge	Inventering Sökschakt	S5-S9	Ej fornlämning	Ingen åtgärd

utgjordes av lerig silt. Inga förhistoriska lämningar i form av fynd och/eller anläggningar påträffades i något av sökschakten. Ej fornlämning.

Objekt 11. Boplatsläge. Objektet ligger i hagmark inom den nordöstra delen av utredningsområdet. Området är cirka 70 x 150 meter stort (nord-syd) och är beläget 17-19 meter över havet. Objektet är idag beläget i hagmark som i öster och nordöst gränsar mot skogsklädda höjdparter. Området utgörs av en flack västslutning med utsikt över dalgången i väster.

Inom området grävdes fem sökschakt (S5, S6, S7, S8, S9) med hjälp av grävmaskin (se bilaga 2 & 3). Jordmånen utgjordes av lera. Inga förhistoriska lämningar i form av fynd och/eller anläggningar påträffades i något av sökschakten. Ej fornlämning.

Sammanfattning

Vid inventeringen påträffades sammanlagt elva objekt av varierande karaktär och ålder. Tre av objekten utgjordes av möjliga boplats- och/eller aktivitetsytor (objekt 9, 10 & 11) och ett objekt av en möjlig stensättning (objekt 1).

De resterande objekten utgörs av husgrunder/förfallna byggnader av varierande karaktär och ålder (objekt 3 - 8), samtliga kan dock hänföras till nyare tid. I anslutning till husgrunderna påträffades även en naturlig källa (objekt 2).

Sammanlagt grävdes tio sökschakt inom de boplatslägen som konstaterats under *etapp 1* (objekt 9, 10 och

11). Vid sökschaktningen inom objekten framkom inga förhistoriska fynd eller anläggningar.

Resultatet redovisas i *Resultattabellen* samt i bifogade bilagor. Beslut om vidare åtgärder fattas av länsstyrelsen i Södermanlands län.

Referenser

Digitala fastighetskartan (GSD). *Geografiska Sverigedata. Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län*. Lantmäteriet, Gävle.

Ekonomisk karta över Sverige, 10H Strängnäs 7e Tynnelsö. Skala 1: 10 000. Lantmäteriverket, Gävle 1957.

Informationsystemet om fornminnen (FMIS), Aspö socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län, Riksantikvarieämbetet. Datautag 20050221

Gröna kartan, Södermanlands län. *Geografiska Sverigedata (GSD) Kartförlaget, Gävle 1996*. Gävle.

Gröna kartan. Topografiska kartan, Strängnäs 10H NV. Skala 1: 50 000. Lantmäteriverket, Gävle 1990.

Hermelin, Olof. 2001. *Åsby*. Aspö socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Särskild utredning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2001:16*. Nyköping.

Jordartskartan; 10 H Strängnäs NV; Serie Ae nr 60. Sveriges geologiska undersökning (SGU). Uppsala 1984.

Arkiv

Lantmäteriet i Gävle, Rikets allmänna kartverks kartarkiv (RAK).

Häradskartan, Överselö, 1898-1901, Södermanlands län. RAK ID: 0112-74-15

Statens historiska museer (SHM)

Översiktsdatabasen, Aspö socken, Södermanlands län. Inv nr. 263 19

Sörmlands museums arkiv (SMA)

Ekonomisk karta över Sverige, 10H 7e Tynnelsö. (Fornlämningsöversikten). Skala 1: 10 000. Lantmäteriverket, Gävle 1981.

Riksantikvarieämbetets Fornminnesregister (FMR), Aspö socken, Södermanlands län.

Muntlig uppgift

Britt-Marie Franzén, Riksantikvarieämbetet, 050307

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie:

Arkeologiska meddelanden 2005:03

Södermanlands museums dnr: KUS 04 293

Länsstyrelsens dnr: 431-7169-2004

Tid för undersökningen: 041019-041021

Personal: Lars Norberg och Ingeborg Svensson

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige 10H 7e

Tynnelsö. Upprättad av Rikets allmänna kartverk.

Skala 1:10 000.

x6586096 y1571950

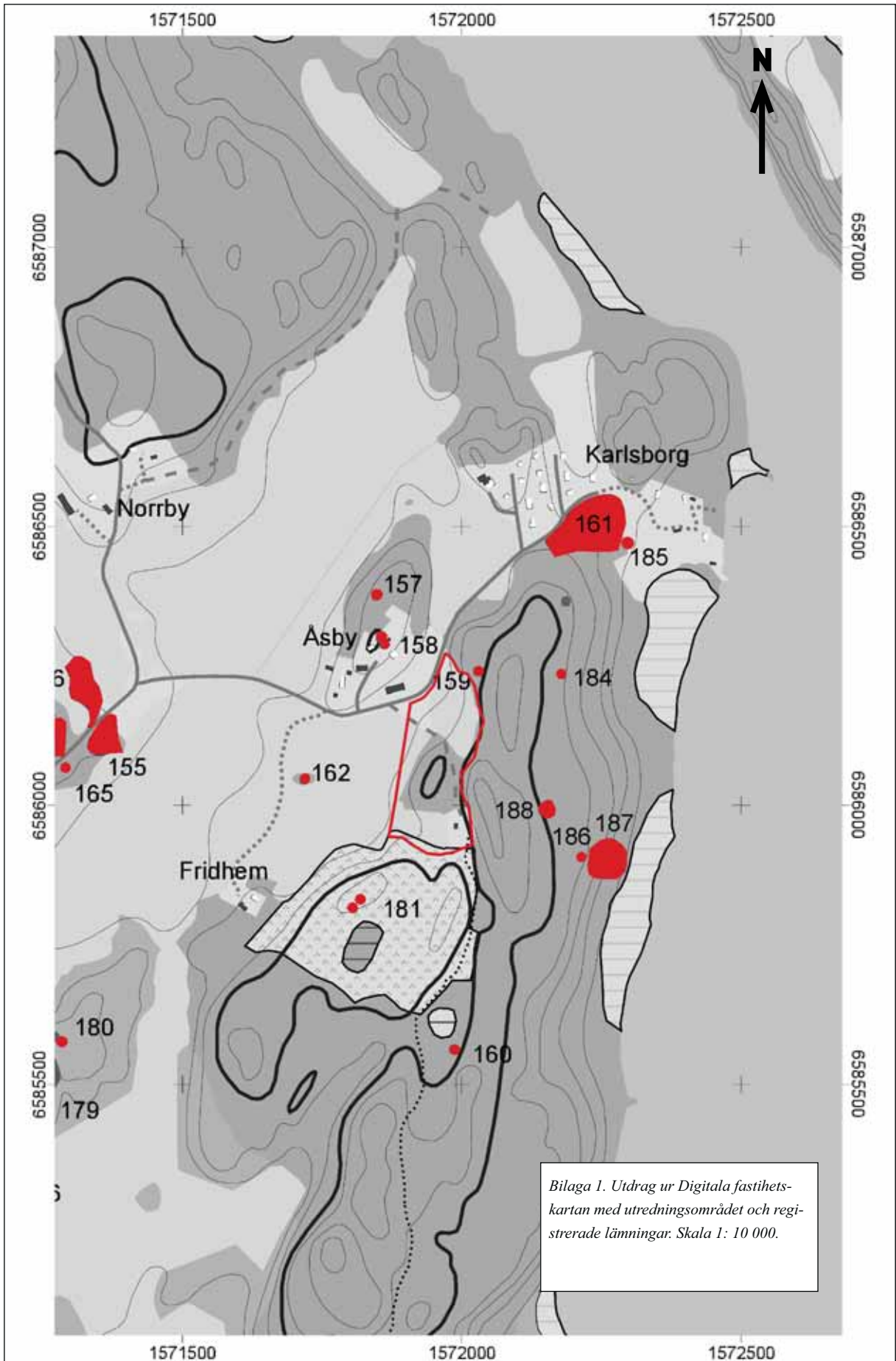
Koordinatsystem: Rikets

Höjdsystem: Rikets

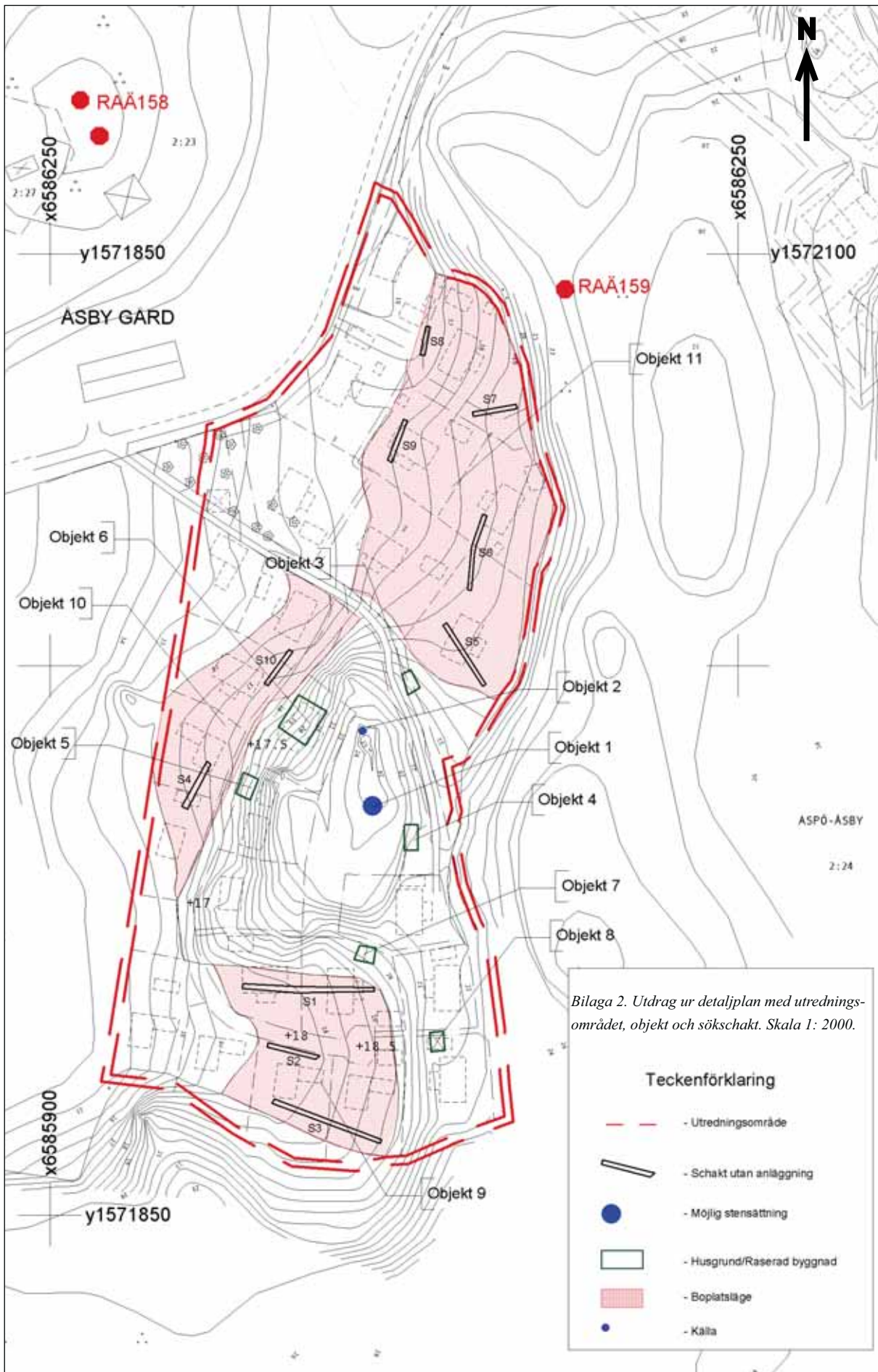
Utredningsområde: Extensivt; 37 500 m², Intensivt; ca 360 m².

Dokumentationsmaterial förvaras i Sörmlands museums arkiv.

Bilagor

Bilaga 1. Utdrag ur Digitala fastighetskartan med utredningsområdet och registrerade lämningar. Skala 1: 10 000.

Bilaga 2. Utdrag ur detaljplan med utredningsområde, objekt och sökschakt. Skala 1: 2000.

Bilaga 3. Schakttabell

Schakt	Storlek (m)	Djup (m)	Anl.	Objekt	Terräng/Lagerföljd
1.	49 x 1,5	0,30	-	9	Hagmark; 0,20 m vegetationsskikt, därefter gulgrå lerig silt.
2.	10 x 1,5	0,30	-	9	Hagmark; 0,25 m vegetationsskikt, därefter grå lerig silt.
3.	49 x 1,5	0,30	-	9	Hagmark; 0,20 m matjord, därefter därefter grå lerig silt.
4.	18 x 1,5	0,30	-	10	Hagmark; 0,25 m matjord, därefter gulgrå lerig silt.
5.	27 x 1,5	0,30	-	11	Hagmark; 0,20 m matjord, därefter grå lera.
6.	29 x 1,5	0,30	-	11	Hagmark; 0,25 m matjord, därefter grå lera.
7.	15 x 1,5	0,30	-	11	Hagmark; 0,20 m matjord, därefter gulgrå lera.
8.	11 x 1,5	0,30	-	11	Hagmark; 0,35 m matjord, därefter gulgrå lera.
9.	16 x 1,5	0,30	-	11	Hagmark; 0,25 m matjord, därefter gulgrå lera.
10.	15 x 1,5	0,25	-	10	Hagmark; 0,20 m matjord, därefter stenig, grusig silt.